

РОЛЬ СУМСЬКОГО ТОВАРИСТВА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В СПРАВІ ПОШИРЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗНАТЬ ТА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА СУМЩИНИ

Комликова Г. І.

Сумський національний аграрний університет (м. Суми)

Друга половина XIX ст. в Російській імперії, до складу якої на той час входила й значна частина українських земель і територія Сумщини зокрема, характеризувалася значними успіхами в розвитку біології й природознавства, що, у свою чергу, сприяло активізації досліджень в агрономічних науках. Цей же період характеризується й успішним розвитком органів місцевого самоврядування – земств, створення яких було одним з наслідків реформи 1861 р. Земства призначені були піклуватись про користь і потреби своєї губернії чи повіту, отже, і місцевого сільського господарства, на якому трималося благополуччя місцевого населення. Важливим напрямком їх діяльності було розповсюдження сільськогосподарських знань серед місцевих селян, а це й безпосередня участь у заснуванні сільськогосподарських освітніх закладів та науково-дослідних установ, і надання агрономічної допомоги населенню тощо.

Та однією з найважливіших заслуг земств стало створення й фінансова підтримка діяльності сільськогосподарських товариств, що була направлена на вирішення місцевих аграрних проблем та пов'язаних з ним інших сфер діяльності, а також розвиток та вдосконалення методів ведення сільського господарства та сільськогосподарської промисловості, переважно в заможних господарствах. До основних завдань усіх тогочасних сільськогосподарських товариств входили й такі, як збирання відомостей про стан землеробської промисловості у зоні своєї діяльності, розповсюдження сільськогосподарських знань серед населення різними доступними методами, постійне спостереження за станом та розвитком сільського господарства в інших країнах, влаштування сільськогосподарських виставок та випробування сільськогосподарських машин і знарядь, а також сприяння створенню дослідних установ для перевірки та використання у місцевих умовах сільськогосподарських культур та технологій, що були розроблені в інших регіонах.

Харківська губернія, до складу якої входила й частина території сумського краю, займала одне з провідних місць у Російській імперії за рівнем розвитку структури самоврядування, а Харківське губернське земство було одним з передових в плані розбудови свого сільського господарства. Саме завдяки його матеріальній підтримці та з ініціативи викладачів-аграріїв Харківського університету у 1880 р. розпочало свою діяльність Харківське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості (ХТСГ), мета діяльності якого полягала у сприянні розвитку всіх відомих на той час галузей сільського господарства в Харківській, Полтавській, Курській, Воронезькій і Катеринославській губерніях. Досить довгий період ХТСГ було єдиним товариством, яке надавало агрономічні знання й допомогу місцевому населенню Сумщини. І лише у 1903 році у Сумському повіті розпочало свою

роботу Сумське сільськогосподарське товариство, метою діяльності якого було сприяти розвитку та вдосконаленню сільського господарства і сільськогосподарської промисловості в районі своєї діяльності силами членів цього товариства. На момент його створення сільськогосподарські товариства вже здобули широку популярність серед населення.

Програма діяльності Сумського сільськогосподарського товариства була затверджена 7 вересня 1903 р. Відповідно до цієї програми основними функціями товариства були: організація колективних польових дослідів у маєтках тих осіб, які бажатимуть брати в них матеріальну участь; організація народних читань із сільського господарства; демонстрування у великих селах плугів із земського складу; організація виставок-аукціонів худоби [1, арк. 310]. Однак, через буремні події 1905 р. діяльність Товариства була, за рішенням його ж адміністрації, призупинена.

У 1912 р. з ініціативи Земських Повітових Зборів товариство відновило свою діяльність, але вже з дещо іншою назвою – Сумське товариство сільського господарства. Метою відновлення діяльності Товариства стало прагнення знову об'єднати господарів повіту на спільну роботу для розвитку сільського господарства [2, арк. 60].

В обов'язки відновленого Товариства тепер входили передані від Земства торгівля насінням та піклування про розвиток молочного господарства й бджільництва у повіті, а також поширення сільськогосподарських знань серед місцевого населення шляхом видання сільськогосподарського журналу.

Завдання Товариства більш чітко були сформульовані у 1917 р. Головними з них визнавалися: 1) розвиток насінневої справи та поліпшення насінневого матеріалу, що був би високої якості й користувався бездоганною репутацією та міг би конкурувати із закордонним ринком; 2) покращення збуту й виробництва молочних продуктів (масла, сиру та ін.); 3) поліпшення становища бджільництва та розвиток інтересу до нього серед населення; 4) висвітлення земельного становища повіту для проведення аграрної реформи; 5) сприяння поліпшенню сільського господарства шляхом видання «Вісника сільського господарства» та постановки колективних дослідів; 6) продаж при Товаристві продуктів сільського господарства, даючи цим можливість товаровиробнику продати за найбільш вигідною ціною, а споживачу отримати продукти високої якості з перших рук [2, арк. 62].

Діяльність Товариства супроводжувалась досить широким діапазоном заходів, що враховували найрізноманітніші потреби місцевих господарів і не обмежувалась вищезгаданими. Так, наприклад, Товариство стало ініціатором створення маточного розсадника городніх культур, співпрацюючи з даного питання з Сумською сільськогосподарською дослідною станцією. Товариство взяло на себе витрати щодо оренди земельної ділянки на 13 дес. й щорічного фінансування у розмірі 1500 руб. та користувалося пріоритетом на отримання половини насінневого матеріалу городніх культур, що були найбільш затребувані місцевим населенням – столові буряки, морква, цукровий горошок, спаржева квасоля, редис та капуста. Відповідно, Товариство проводило й торгівлю високоякісним насінням сільськогосподарських культур та готовою

продукцією. У 1915 р. Товариство навіть мало дослідний город, де ставились досліди з насінництва, метою яких була перевірка насінневого матеріалу, що продавався у їхньому магазині [3]. Окрім цього, Товариство проводило ознайомлення населення з новими сортами та культурами шляхом влаштування сільськогосподарських виставок. Широкою популярністю місцевого населення користувався й журнал «Вестник Сумского Общества Сельского Хозяйства», який знайомив також з діяльністю Сумської сільськогосподарської дослідної станції.

Отже, не зважаючи на те, що на території Сумщини розквіт діяльності сільськогосподарських товариств відбувся з деяким запізненням, лише на початку ХХ ст., Сумське товариство сільського господарства змогло стати для сільських господарів свого краю осередком поширення галузевих знань, посередником у забезпеченні різними товарами й знаряддями для виробництва продукції та координатором багатьох заходів, що сприяло розвитку та вдосконаленню сільського господарства і сільськогосподарської промисловості в Сумському повіті.

Джерела:

- 1) Держархів Сумської обл., ф-2, оп. 1, спр. 7., 341 арк.
- 2) Держархів Сумської обл., ф.-2, оп. 1, спр. 26., 119 арк.
- 3) Торговля и мероприятия Сумского общества сельского хозяйства // Вестник Сумского Общества Сельского Хозяйства. – 1916. – № 5/6.